

Okolnosti vylučující
protiprávnost
Okolnosti způsobující zánik
trestnosti

- OVP – vylučují protiprávnost, trestnost na základě absence společenské nebezpečnosti.
- Jednání jinak naplňuje znaky trestného činu (např. úmyslné usmrcení jiné osoby), za určitých okolností není však trestné, protože ztrácí svou nebezpečnost, naopak může být prospěšné z hlediska jednatelky osoby i z hlediska celospolečenského.

- Jde vlastně o konkrétní výjimky z obecněji formulovaných skutkových podstat.
- Zákon rozeznává více typů takových okolností, přímo v zákoně musí být stanoveny jednotlivé skupiny podmínek pro realizaci těchto typů. Fungují jako tzv. negativní skutkové podstaty. Jejich existence znamená, že jednání není ex tunc trestné, je vyloučena TO.

- Např. obránce úmyslně usmrtí za podmínek § 29 – nutné obrany útočníka, formálně jako by naplnil skutkovou podstatu TČ vraždy podle § 140, nedopouští se však trestného činu, neboť jeho jednání výslovně upravuje trestní zákon a stanoví, že vylučuje trestnost. Trestný čin vůbec nevznikl.

Okolnosti vylučující protiprávnost

- Uvedené v zákoně:
 - Krajní nouze
 - Nutná obrana
 - Oprávněné užití zbraně
 - Svolení poškozeného
 - Přípustné riziko

- Výslovně v zákoně neuvedené:
 - Výkon práva, výkon povinnosti
 - Lékařský zákrok
 - Zadržení
 - Plnění závazného rozkazu

Nutná obrana

- Protiprávní útok
- Přímo hrozící nebo trvajícím útok
- Reálný útok
- Útok na zájmy chráněné trestním zákonem
- Obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku

- Protiprávní útok – ne proti dalším OVP, nemusí patrně být zavinění, problematika obrany před útoky ÚO
- Společensky nebezpečný - i proti útokům dětí a šílenců, ne tedy krajní nouze
- Jednání útočné – komisívní i omisívní
- NO u přešupků a málo nebezpečných jednání – upravena v přešupkovém zákoně.

- Vyprovokovaný útok – zůstává trestný, pokud provokace je uskutečněním záměru pachatele jednat proti vyprovokované osobě. I takové jednání zůstává trestné.
- Útok zvířete – pokud je zvíře poštváno nebo tím jeho majitel spáchal byť jen nedbalostní trestný čin – je prostředkem útoku, jeho majitel může být trestný, napadená osoba jedná v NO.

- Rvačka více osob – NO jen v případě jasného rozdělení obránců a útočníků.
- Pomoc v NO obránci – není trestným činem
- Přímý hrozící a trvající útok – možnost využít nauku o vývojových stádiích TČ
- Subjektivní zaměření na ochranu zájmů – obránce musí chtít jednat v NO

- Útok musí přímo hrozit nebo trvat.
- Pokud jednání má zatím jen přípravný charakter (např. získání zbraně pro útok) – útok zpravidla ještě přímo nehrozí, nelze jednat v NO a způsobit útočnickovi škodu.
- Pokusné jednání – útok zpravidla přímo hrozí, NO možná.

- Útok trvá zpravidla až do faktického dokončení útoku, nikoliv jen do právního dokonání – např. zloděj odnáší ukradenou věc z místa činu.
- Samostříly a jiná ochranná technická zařízení – třeba instalovat a zajistit tak, aby mohla působit jen na útočníka při splnění všech podmínek nutné obrany.

- Samotná instalace je možná, není tedy trestná – příprava k nutné obraně.
- Pokud zařízení nesplní podmínky nutné obrany – exces, v úvahu přichází TO zpravidla za nedbalostní překročení časových mezí nutné obrany, není vyloučeno ani úmyslné překročení.

- Přiměřenost obrany a útoku
- Dříve – povaha a nebezpečnost Ú a O
- Nyní – způsob
- Které okolnosti lze podřadit? Objektivní, ale např. bez hodnocení výše škody
- Obrana proti nepatrně nebezpečným útokům – extrémní nepoměr
- Kvantitativní vyjádření

- Konkretně se porovnává způsob obrany – na straně obránce a útočníka se zjišťuje poměr mezi nástroji a prostředky NO, způsob jejich použití, počet obránců a útočníků, jejich kondice a zdravotní stav, m síla, úpornost, opakovanost, případně rozvíjení útoku, energie útoku. Podle úpravy z roku 1993 se nepřihlíží k poměru škody hrozící a reálně způsobené.

- Kvantitativní vyjádření tohoto poměru – obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku, může tedy být podle okolností i zjevně nepřiměřená, což je výhoda pro obránce.
- Poměr se zjišťuje na základě porovnání okolností charakterizujících způsob útoku (viz výše). Jde o komplexní veličinu.

- Překročení mezí NO
- Extenzivní exces – časový
- Intenzivní exces – v poměru způsobu Ú:O
- Překročení hranic – musí být zaviněno alespoň nedbalostně
- Trestání překročení – více variant u trestání, ale i např. § 141, 146 aj. ve zvláštní části

Krajní nouze

- Přímou hrozící nebo trvající nebezpečí
- Nebezpečí není možno odvrátit jinak
- Způsobený následek nesmí být zřejmě stejný nebo závažnější než ten, který hrozil
- Určité osoby jsou povinny nebezpečí snášet

- Nejpodstatnější, zákonem nevyjádřený rozdíl – v NO se jedná vždy proti útočnickovi, v KN proti zájmům třetích, často nevinných osob – proto v KN tak přísné podmínky.

- Shoda NO a KN:
- Vyloučení SN, tedy prospěšnost
- Může se takto odvracet i protiprávní útok
- Shodný motiv jednání
- Vylučují se navzájem, nelze jednat v NO proti krajní nouzi ani naopak
- Jsou právem, ne povinností

- Rozdíly mezi NO a KN:
- Nebezpečí versus útok – nebezpečí je širší pojem než útok, může ho zahrnovat. Nejde tedy o spolehlivé rozlišení institutů
- Subsidiarita
- Proporcionalita
- Zaměření jednajícího – u NO proti útočníkovi, u KN proti komukoliv jinému

Oprávněné použití zbraně

- Použití zbraně podle mimotrestních předpisů, upravujících použití zbraně určitými skupinami osob jednajícími ve společenském zájmu, které jsou oprávněny držet a užit zbraň
- (vojáci, policisté, celníci, justiční stráž, obecní policie, příslušníci Vězeňské služby, příslušníci BIS)
- Pojem zbraně vymezují tyto speciální předpisy, nelze užit širšího pojmu podle § 118 TrZ

- Tyto předpisy upravují speciálně i samotné podmínky užití zbraně -. Např. § 52 zákona o Policii ČR.
- Použití zbraně příslušníky soukromých bezpečnostních služeb (černí šerifové) – jen za podmínek § 28 a 29 TZ, protože schází speciální úprava. Naproti tomu občané mohou použít i nelegálně držené zbraně – odpovídali by jen podle § 279 TZ

Svolení poškozeného

- Ve vztahu k zájmům, které má poškozený ve své dispozici (nikoliv poškození života nebo zdraví)
- Vážnost, dobrovolnost, určitost, srozumitelnost souhlasu jakožto právního úkonu poškozeného
- Je-li svolení dáno po činu, je pachatel beztrestný, mohl-li důvodně předpokládat, že poškozený by jinak souhlas udělil vzhledem k okolnostem případu a ke svým poměrům.

- Zájmy, které má pachatel ve své dispozici a k jejichž porušení může svolit – nejsou nikde vypočteny, je třeba postupovat individuálně. Zpravidla jde o trestné činy proti majetku soukromých osob, omezování jejich svobody, sexuální trestné činy, ne však o trestné činy proti životu a zdraví, hospodářské trestné činy apod.

Přípustné riziko § 31

- Soulad s dosaženým stavem poznání
- optimální informovanost
- Zvláštní subjekt
- Postup v souladu s dosaženým stavem poznání
- Společenský prospěch
- Subsidiarita jednání
- Určitý poměr mezi ziskem a ztrátou
- Souhlas s poškozením života nebo zdraví daný příslušným poškozením
- Soulad s právními předpisy, veřejným zájmem, zásadami lidskosti a dobrými mravy

Zadržení – hmotněprávní důsledky

- Podmínky podobné jako u nutné obrany.
- Rozdíly:
- Účelem je zajištění osoby zadrženého pro potřeby trestního řízení
- Zadržet je možno i po ukončení útoku
- Zákaz usmrcení zadržovaného, zvláštní podmínka proporcionality. Platí i pro občanskoprávní zadržení podle § 76/2 TŘ

Okolnosti způsobující zánik trestnosti

- Účinná lítost
- Promlčení
- Milost ve formě abolice
- Smrt pachatele

- Způsobují, že jednání bylo původně trestným činem, teprve poté nastala zvláštní okolnost působící ex nunc.

Účinná lítost

- § 33 TrZ
- Jen ve vztahu ke zde uvedeným trestným činům
- Zamezení nebo napravení škodlivého následku
- učinění o trestném činu oznámení, kdy následku mohlo být ještě zabráněno
- Dobrovolnost

- Zvláštní případy účinné lítosti:
- § 197, 242, 363. Speciální mírnější podmínky.

- Tam, kde je zájem státu na tom, aby následkům bylo zabráněno i za cenu beztrestnosti pachatele, a kde pachatel svým jednáním po činu prokázal vědomě, že postihu za trestný čin není třeba.

Promlčení

- Promlčecí doby od 3 do 20 let
- Stavení promlčení – po určitou dobu promlčecí doba neběží, po odpadnutí překážky běh pokračuje. § 34/2
- Přerušování promlčení – nástupem rozhodné skutečnosti se dosud proběhlá promlčecí doba anulují a počíná běžet znovu od počátku. § 34/3
- Vyloučení z promlčení u některých TČ §35

- S postupem času slábne zájem na trestním stíhání pachatele, pokud se delší dobu nedopustil další trestné činnosti a tudíž se napravil a nehrozí od něj další konkrétní trestná činnost.
- Ukládání trestu po delší době nemůže splnit jeho účel. Procesní důvody – po delší době problémy s dokazováním.

- Smrt pachatele – stíhání a postih nemají smysl.
- Amnestie ve formě abolice – trestní stíhání se nezahájí, a bylo-li již zahájeno, musí se zastavit.
- Dobrovolné upuštění od přípravy a pokusu u všech úmyslných TČ podle § 20/3 a 21/3 – obdobné podmínky jako u účinné lítosti